

Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка, вчитель фізики Комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання I-III ступенів «Науковий ліцей міської ради міста Кропивницького Кіровоградської області».

Наукові інтереси: теорія та методика навчання (фізика та технології).

МАРИНОВ Олександр Васильович – викладач кафедри фундаментальних загально-технічних дисциплін Первомайської філії національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Наукові інтереси: проблеми методики навчання фізики.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VELYCHKO Stepan Petrovich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Manager of Department of Physics and Method of its Teaching of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian

State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory and methodology of teaching.

DONETS Natalia Volodymyrivna – Head of the Department of Lecture Demonstration of the Department of Physics and Method of Teaching it to the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Teacher of Physics Municipal Institution «Educational association of I-III degrees» Scientific Lyceum of the City Council of the City of Kropyvnytsky Rirovohradskaaya.

Circle of scientific interests: theory and methods of teaching (physics and technology).

MARINOV Oleksandr Vasilovich – Lecturer of the Department of FZTD PF NUS named after Admiral Makarov.

Circle of scientific interests: theory and methodology of teaching.

Стаття надійшла до редакції 23.07.2020 р.

УДК 378.015

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-22-26

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0484-529X>

e-mail: yarosvit@rambler.ru

**СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Епохи змін у суспільстві викликають необхідність зіставлення й узгодження накопиченого наукового досвіду з новими фактами реальності. Крім того, соціальні зміни, які надають нову точку відліку, змінюють звичні критерії ставлення до світу, висувають перед наукою нові проблеми, актуалізують її суперечності, формулюють нові завдання. Однією з центральних тем є проблема людини й особистості. Про це розмірковували відомі мислителі здавна (Сократ, Платон, Аристотель) до наших днів (М. О. Бердяєв, М. М. Бахтін, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс та ін.). Філософський світогляд кінця XX – початку XXI століття характеризується виявленням інтересу до цієї проблеми. Відроджуються антропоцентричні варіанти дослідницької парадигми, відбувається пошук підходу до її здійснення. На сучасному етапі розвитку світової спільноти посилюються інтеграційні процеси в напрямі нової державної й громадянської цілісності. До того ж, однією з найважливіших тенденцій є зростання уваги

до людини, до проблем її буття, до її внутрішнього, духовного світу. Знову актуалізується об'єктивна потреба в розробці й застосуванні системного підходу до вивчення культурно-цивілізаційних феноменів, одним з яких є особистість – «елементарний» соціальний суб'єкт.

Нині на перший план усе більше висуваються соціально-особистісні проблеми – збереження здоров'я людини, розвиток цінностей особистісного буття, подолання кризи культури, гуманізація та гуманітаризація освіти, відродження й розвиток духовності та ін. У новому геосоціальному просторі надзвичайно важливою є міра зрілості особистості.

Отже, вивчення проблеми формування й розвитку зрілої особистості зумовлена не лише потребами науки, а й вимогами життя.

Побудова державності України вимагає поруч із здійсненням реформ економічної і політичної систем, активізації духовного потенціалу народу, що неможливо без внесення суттєвих коректив у підготовку вчительських кадрів.

Пошуки шляхів удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, що ведуться нині, характеризуються посиленням уваги до розвитку індивідуальності студентів, розширенню сфери їхнього професійного мислення і творчості.

Особливою соціальною проблемою, таким чином, є розвиток соціальної зрілості майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми соціальної зрілості знайшли своє відображення в психологічних концепціях соціалізації-індивідуалізації особистості Г. М. Андреевої, І. С. Кока, Б. Д. Паришна; соціальних установок і ціннісних відношень (В. М. Мясіщев, Ш. А. Надирашвілі, П. Н. Шихирев, В. О. Ядов); розробках проблем керівництва і лідерства С. М. Дубовської, Р. С. Немова, Т. М. Ньюкома, Ф. Фідлера; соціальних конфліктів (В. О. Соснін); стійкості поведінки в екстремальних соціальних умовах (О. О. Журавльов, В. О. Хащенко); у теоретичних уявленнях про особистісну зрілість у вітчизняній (О. Г. Асмолов, Б. С. Братусь, В. П. Зінченко, В. С. Мухіна, В. А. Петровський, Н. І. Соболева, В. І. Слободчиков) і зарубіжній психології (А. Адлер, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм); у дослідженнях умов становлення людини як суб'єкта пізнання (Г. В. Акопов, В. Я. Ляудіс, В. О. Якунін); у розробці методів активного соціально-психологічного навчання (Ю. М. Ємельянов, Є. С. Кузьмін, Л. О. Петровська) та ін. Проте потенціал соціальної зрілості як фактор професійного становлення майбутнього вчителя розкрито не повною мірою.

Мета статті – показати взаємозв'язок соціальної зрілості та професійного зростання майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати наукових досліджень в галузі педагогіки, отримані за останні десятиліття, все частіше визнають факт істотних змін, що відбуваються в педагогічних явищах. Під впливом соціокультурної ситуації вони стають багатозаровими і більше насиченими, швидше змінюються за формою і змістом, стають менш стійкими і постійними. Соціокультурна залежність робить педагогічні явища, з одного боку, ціннісно-збагаченими, з іншої – критерійно неоднозначними. Як справедливо відмічає Д. І. Фельдштейн, «людство знаходиться

зараз в складнішому, багатоаспектному, такому, що якісно змінюється, у тому числі й багатополлярному, і різноманітному, світі, де принципово змінився соціокультурний, інформаційно-психологічний простір життєдіяльності, що постійно випробовує людей на міцність» [6, с. 48].

Загалом, проблема професійного становлення майбутнього вчителя пов'язана із співвідношенням професійного та особистісного. Враховуючи дослідження науковців, зокрема Є. О. Клімова, Н. С. Пряжнікова та Є. Ф. Зеєра, щодо побудови концепції професіоналізації, на нашу думку пошук факторів та показників професіоналізму варто спрямовувати на траєкторію розвитку фахівця, особливо роль в побудові якої належить поняттю зрілість.

Поняття зрілість є надзвичайно емним та багатозначним. Воно використовується для характеристики різних сторін світу людини: процесів, станів, дій, особистості в цілому. Застосування даного поняття пов'язується або з високим рівнем розвитку, або з ефективністю. «Зараз настає той час, коли наукове дослідження закономірностей психічного розвитку людини, психологічних властивостей її особистості стає необхідною умовою подальшого вдосконалення усіх форм, методів і засобів роботи з людьми» [1, с. 256].

На думку Л. М. Когана, поняття «зрілість» може бути застосоване у будь-якій складній системі для характеристики її окремих елементів і всієї системи в цілому. І це такий стан елементів і всієї системи, при якому даний елемент здатний цілком здійснити свої функції, реалізовувати в практичній діяльності (функціонуванні) свої якісні характеристики. Тобто зрілість системи в цілому означає повну реалізацію її системної якості [4]. Як зазначає П. М. Якобсон, про феномен зрілості особистості йдеться в тому випадку, коли основні лінії її розвитку розглядаються в аспекті переходу від незрілих, недосконалих форм існування до найбільш досконалих. На думку автора, особистісна зрілість являє собою суспільно-історичний феномен. Тому розуміння зрілості людини в різних суспільних умовах має різний зміст: «... Ми виходимо з того поняття зрілості, котре відповідає сучасному етапу розвитку культури в умовах нашого суспільства. Під зрілістю особистості розуміється перш за все соціальна зрілість, що виявляється в тому, наскільки адекватно розуміє людина своє місце в суспільстві, яким світоглядом чи

філософією користується, як ставиться до суспільних інституцій (норми моралі, норми права, закони, соціальні цінності), до власних обов'язків і власної праці» [8, с. 147].

У соціально-психологічному контексті поняття «зрілість» найчастіше трактується як досягнення в розвитку особистості й індивідуальності, які характеризуються здатністю людини до «самостояння» в житті, коли вона не потребує тих «підпо» і «допомог» з боку інших, які б підтримували її життєву рівновагу і забезпечували б протистояння труднощам життя (К. О. Абульханова-Славська, Г. М. Андрєєва, О. Г. Асмолов, В. І. Слободчиков та ін.).

Загальнофілософське розуміння цього поняття передбачає, що йдеться про складну систему з особливим типом функціонування і розвитку. Їй притаманна внутрішня оптимальність. Саме оптимальність функціонування забезпечує не тільки спрямованість розвитку особистості, виникнення і нагромадження її нових стратегічних можливостей, але виявляє себе як показник її цілісності, організованості, що є важливим фактором її подальшого розвитку.

За основу у своєму дослідженні приймаємо таке робоче визначення: зрілість – це особливий якісний стан розвитку особистості як системи, що інтегрально характеризує її оптимальне функціонування в напрямку подальшого прогресивного розвитку. Проведений аналіз показав залежність визначення змісту зрілості особи від конкретної культури, «оскільки людина формується в конкретному історичному часі й просторі, в процесі практичної діяльності і виховання» [5, с. 41].

При вивченні процесу розвитку складним завданням є оцінка ефективності управління розвитком досліджуваного феномену. У літературі описані різні підходи до визначення ефективності управління. По-перше, ефективність управління розглядається (ототожнюється) через досягнутий запланований результат управління. По-друге, ефективність управління розглядається через опис ресурсу (джерела) й механізму, необхідного для досягнення запланованого результату. У цьому випадку необхідно довести, що результат досягнутий за допомогою відомих ресурсів і механізмів, а не є позаплановим ефектом. По-третє, ефективність управління відображає міру досягнення взаємозв'язаної

послідовності цілей, завдань, моделей, результатів, інше.

Для нас особливо важливий погляд філософії на взаємодію людини з людиною. Однією з провідних ідей екзистенціалізму, філософсько-психологічних досліджень, філософській антропології є уявлення про те, що особистість не можна пізнати, розглядаючи її ізольовано, поза взаємодією з іншими людьми. При цьому людина розуміється як деяке ціле, а ціле не у вигляді результату, а у вигляді процесу (процесу постійної зміни й розвитку).

Вивчення проблеми розвитку показує на присутність різних чинників, що впливає на поведінку людини.

З точки зору діяльнісного опосередкування особистість можна зрозуміти тільки в системі стійких зв'язків, які опосередковані змістом, цінностями, сенсом спільної діяльності для кожного її учасника.

Отже, соціальна взаємодія виступає життєво необхідною умовою всієї діяльності й самого існування людей, і як реальність дійсності охоплює безліч взаємозв'язаних процесів, що дає основу розглядати її як систему, у якій в єдності виступають суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні зв'язки. Взаємодія викладачів і студентів у закладі вищої освіти є одним з найважливіших чинників, що визначають якість вищої освіти. Від ефективності взаємодії залежать рівень підготовки майбутнього фахівця, успішність його професійної діяльності, а також успішність професійної самореалізації педагога.

Нами виявлено значущі для нашого дослідження ідеї: пізнання людиною самої себе відбувається в актах взаємодії; взаємодія є механізмом самоудосконалення й саморозвитку; взаємодія допомагає будувати стосунки з іншими людьми й підвищувати якість соціального середовища; рівень розвитку людини знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з характером взаємодії.

Учені, що досліджують питання соціальної зрілості особистості, розробили досить широкий спектр методик реалізації педагогічних умов її формування. У рамках середовищного підходу виділені умови відбивають роль зовнішніх чинників, зокрема, соціального оточення, у формуванні цієї особистісної якості. На основі використання особистісного підходу для підвищення продуктивності цього процесу автори намагаються задіювати внутрішні

ресурси особистості, наприклад, розвиток мотиваційно-ціннісної сфери або різних форм самозвеличення. Для цього логічно застосовуються діяльнісний й інтерактивний підходи, які припускають включеність тих, що навчаються до соціально значущої діяльності й соціальної взаємодії.

Виключно важливою проблемою в дослідженні системи є виявлення системотвірних чинників. У найзагальнішому сенсі вони є всіма явищами, силами, процесами, зв'язками і так далі, які призводять до утворення системи. Нині прийнято виділяти зовнішні і внутрішні системотвірні чинники.

Слід підкреслити, що будь-який системотвірний чинник є в деякому розумінні першопричиною утворення окремого цілого з певної сукупності елементів. Нерозуміння цього аспекту призводить часто до зміщення акцентів і пошуку системотвірних чинників з опорою на функціонування вже існуючої системи, що розвивається. Результатом цього є абсолютизація зовнішніх чинників, викликана уявною несуттєвістю внутрішніх аспектів, що об'єднують елементи системи, у порівнянні з її спрямованістю на виконання певних функцій. Часто це призводить до спроб знайти єдиний, універсальний, усе пояснюючий чинник, що містить у собі саму суть поняття системи. Як правило, на цю роль висувається мета, що пов'язана з особливим місцем, яке вона займає серед системотвірних чинників.

Сучасні вчені вважають, що середовище є одним з вирішальних чинників у розвитку особистості, а людина своїми діями і вчинками активізує елементи середовища і тим самим створює її для себе.

Головне джерело розвитку людини, рушійна сила знаходиться в самій людині. Проте для того, щоб включилися внутрішні механізми особистісного зростання, потрібні певні умови. На початкових етапах розвитку провідне місце серед цих умов займають умови соціальні, що містяться у взаємодії учасників освітнього середовища.

Ще раз звернемо увагу, спираючись на концепцію професійного розвитку Ю. П. По-варьонкова, де як критерій розвитку особистості професіонала виступає і зрілість. Дослідниця А. П. Чернявська [7] також дотримується погляду, згідно якого професійна готовність прирівнюється до відповідної зрілості особистості.

Як показав Б. Г. Ананьев, результатом розвитку людини як індивіда в ході онтогенезу є досягнення біологічної зрілості

[2]. Результатом розвитку психосоціальних якостей людини як особистості в межах життєвого шляху стає досягнення соціальної зрілості. Розвиток людини як суб'єкта трудової і розумової діяльності сприяє досягненню нею працездатності й розумової зрілості.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Зазначимо, що оскільки проявом зрілості в певній сфері є компетентність, а компетентність визначають як готовність, здатність, схильність, то соціальну зрілість ми можемо розглядати, як найвищу точку розвитку, професійного становлення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх теоретичних та практичних аспектів розглянутої проблеми. Предметом окремого наукового пошуку можуть бути особливості становлення соціальної зрілості педагога в умовах інформатизації суспільства. Подальші наукові розвідки потребують розроблення методики вивчення соціальної зрілості особистості педагога та визначення можливостей віртуалізації як нового шляху становлення особистості. Феномен «інформаційна культура» різко актуалізує необхідність обговорення самої проблеми взаємодії людини з інформаційним середовищем, що підтверджується в нашому дослідженні [3]. На перший план виходить проблема успішності професійного становлення, зокрема педагога в умовах оновлення інформаційної культури суспільства та розвитку його соціальної зрілості як базової характеристики.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. СПб: Питер, 2001. 272 с.
2. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания. М. : [б.в.]; Воронеж: [б.в.], 1996. 384 с.
3. Галета Я. В., Бабенко Т. В., Ляшенко Р. О. Актуалізація феномена інформаційна культура як фактор формування соціальної зрілості особистості в умовах інформатизації суспільства // Рідна школа. 2019. № 2. С. 29–33
4. Коган Л. Н. Цель и смысл жизни человека. М. : Мысль, 1984. 252 с.
5. Реан А. А. Социальная педагогическая психология. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 574 с.
6. Фельдштейн Д. И. Проблемы психолого-педагогических наук в пространственно-временной ситуации XXI века// Вопросы психологии: науч. журн. 2013. № 1. С. 46–65
7. Чернявская А. П. Психологическое консультирование по профессиональной ориентации. М. : Изд-во ВЛАДОС ПРЕСС, 2001. 96 с.
8. Якобсон П. М. Психологические компоненты и критерии становления зрелой

личности // Психологический журнал. 1981. Т. 2. № 4. С. 147–149

REFERENCES

1. Anan'ev, V. G. (2001). *O problemakh sovremennogo chelovekoznaniiya*. [About the problems of modern knowledge about a person]. Sankt-Peterburg.

2. Anan'ev, V. G. (1996). *Psikhologiya i problemy chelovekoznaniiya*. [Psychology and problems of knowledge about a person]. Moskva; Voronezh.

3. Haleta, Ya. V., Babenko, T. V., Liashenko, R. O. (2019). *Aktualizatsiia fenomena informatsiina kultura yak faktor formuvannia sotsialnoi zrilosti osobystosti v umovakh informatyzatsii suspilstva*. [Information culture phenomenon actualization as a factor for personality's social maturity formation in the condition of society informatization]. Kyiv.

4. Kogan, L. N. (1984). *Tsel i smysl zhizni cheloveka*. [Aim and sense of life of man]. Moskva.

5. Rean, A. A. (2008). *Sotsialnaya pedagogicheskaya psikhologiya*. [Social pedagogical psychology]. Sankt-Peterburg.

6. Feldshcheyn, D. I. (2013). *Problemy psikhologo-pedagogicheskikh nauk v prostranstvenno-vremennoy situatsii XXI veka: vyzovy informatsionnoy epohi*. [Problems psychological and pedagogical sciences in the spatially temporal situation of the XXI century]. Moskva.

7. Chernyavskaya, A. P. (2001). *Psikhologicheskoe konsultirovanie po professionalnoy orientatsii*. [Psychological advising on a professional orientation]. Moskva.

8. Yakobson, P. M. (1981). *Psikhologicheskie komponenty i kriterii stanovleniya zreloy lichnosti*. [Psychological components and criteria of becoming of mature personality]. Moskva.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійне зростання майбутнього вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GALETA Yaroslav Volodymyrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Management of Education of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: professional growth of the future teacher.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2020 р.

УДК 37.378

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-26-29

КУЧАЙ Тетяна Петрівна –

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>
e-mail: tetyanna@ukr.net

КУЧАЙ Олександр Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>
e-mail: kuchay@ukr.net

МАРИНЕЦЬ Надія Василівна –

кандидат філософських наук, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0582-9582>
e-mail: marinets@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні, ставлять перед освітою нові завдання щодо відродження інтелектуального потенціалу народу, розвитку вітчизняної науки до світового рівня. Одним із напрямів реалізації цієї мети є поступ освіти на базі нових концепцій, упровадження smart-технологій у навчальний процес [1].

Нині *smart-технології* еволюціонують із

такою швидкістю, що часто обладнання стає застарілим ще до того, як його впровадять у виробництво. Непостійне й програмне забезпечення: нові розробки та конкурентна продукція випереджають наявні технічні засоби, а користувачі лише дізнаються про можливості попередніх ресурсів, не говорячи вже про повне освоєння їхнього потенціалу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усебічний аналіз наукових